Telemark
FYLKESKOMMUNE

21.09.2026

Regional plan for klima, energi og grønn omstilling

Handlingsprogram - førstegangsbehandling

Innhold

1. Bakgrunn og innledning 1

2. Fra mål til handling 1

3. Tiltak og handlinger 2

1. Bakgrunn og innledning

Forslaget til regional plan for klima, energi og grønn omstilling er utarbeidet som oppfølging av Telemarksplanen. Hensikten er være et overordnet styringsverktøy for spørsmål som berører klima, energi og grønn omstilling på tvers av sektorer og forvaltningsnivåer frem til 2050.

Klima omfatter klimagassutslipp i Telemark, telemarkssamfunnets globale påvirkning og klimarisiko i form av klimatilpasning og karbonrike arealer. Energi omfatter strømnettet og kraftproduksjon. Grønn omstilling omfatter sirkulære verdikjeder, arealer og infrastruktur og kompetanse.

Bakgrunnen for planens tre overordnede tema er behov for å se disse temaene på tvers. De største mulighetene for klimakutt ligger i industrien, kraftpriser og prioriteringer av nett begrensninger for gjennomføring av en grønn omstilling og utvikling i industrien og næringslivet. Klimamålene i Telemark er også avhengig av at industri og næringsliv lykkes med omstillingen. Hensikten med planforslaget er å være et overordnet styringsverktøy ved å legge til rette for helhetlig og proaktiv utvikling av strømnettet, økt kraftproduksjon, se verdiskaping og arealforvaltning i sammenheng. Samtidig skal det gjennomføres målrettede klimakutt, klimatilpasse samfunnet og styre arealforvaltningen av karbonrike arealer.

Det har vært viktig å sikre et bredt og oppdatert kunnskapsgrunnlag som grunnlag til å beskrive utviklingstrekk, utfordringer, muligheter og regionale forskjeller i Telemark. Dette sikrer at planens prioriteringer og tiltak bygger på et helhetlig bilde av situasjonen i fylket. Kunnskapsgrunnlaget er samlet på nettsidene «Kunnskap til regional plan for klima, energi og grønn omstilling».

2. Fra mål til handling

Kunnskapsgrunnlaget viser at Telemark må redusere utslipp, styrke energisystemet og videreutvikle et konkurransedyktig næringsliv for å lykkes med å nå lavutslippssamfunnet. Knyttet til dette er det utfordringer og muligheter.

Handlingsprogrammet følger opp dette gjennom konkrete tiltak og handlinger innenfor hvert av plantemaene og målene. Gjennomføring av tiltakene forutsetter tett samarbeid mellom fylkeskommunen, kommuner og andre sentrale aktører som næringsliv, utdanningsaktører, akademia og kompetansemiljøer, statlige aktører og virkemiddelapparat.

Tiltakene i handlingsprogrammet konkretiserer ansvar og tidsrammer. Finansiering av tiltak skjer gjennom den årlige rulleringen av fylkeskommunens handlings- og økonomiplan.

3. Tiltak og handlinger

Mål 1: Telemark skal bidra til tydelige og målrettede utslippsreduksjoner

Samarbeid om måloppnåelse				
Tiltak	***Ansvarlig** og evt. samarbeidspartner(e)*	*Tidsplan*	*Finansiering*	*Kort beskrivelse*
Videreutvikle og drifte Klima- og energinettverket	**Telemark fylkeskommune**	Kontinuerlig	Driftsbudsjett	Samarbeid og kunnskapsformidling er viktig for å nå klima- og energimål i Telemark. Klima- og energinettverket i Vestfold og Telemark videreføres og videreutvikles.
Miljøledelse i organisasjonen	**Telemark fylkeskommune,** kommunene, Klima- og energinettverket	Kontinuerlig	Interne ressurser	Klimaledelse går ut på at klimaarbeidet forankres hos ledelsen. Alle fylkets kommuner bør holde oversikt over egne utslipp i klimaregnskap og utvikle klimabudsjett som verktøy for måloppnåelse. Miljøsertifisering kan vurderes. Bør følges opp gjennom eierstyring og -strategier.
Vedlikeholde og formidle kunnskap om klimatiltak på kommunalt nivå og på individnivå	**Telemark fylkeskommune**, Klima- og energinettverket	Planperioden	Interne ressurser og driftsrammen til Klima- og energinettverket	Vedlikeholde og formidle kunnskap om klimatiltak fra staten og tilpasse og formidle dette til kommunene, klimatiltak på individnivå søkes å formidles gjennom kommunene
Bidra til å at klimahensyn blir ivaretatt i regionale arealbruk og mobilitetsplaner	**Telemark fylkeskommune**	Kontinuerlig	Interne ressurser	Følge opp at klimahensyn blir ivaretatt gjennom blant annet tiltak og retningslinjer i regional plan for arealbruk og mobilitet Grenland, og for regional plan for arealbruk og mobilitet (RAM) Telemark. Tiltak og satsningsområder under transport og arealbruk i regional klimaplan for Telemark 2019-2026 vurderes videreført i RAM Telemark i stedet.
Informere om aktuelle tilskuddsordninger knyttet til klima, miljø og bærekraft	**Klima- og energinettverket,** Telemark fylkeskommune	Kontinuerlig	Interne ressurser og driftsrammen til Klima- og energinettverket	Samle og vedlikeholde informasjon om aktuelle tilskuddsordninger på fylkeskommunens nettsider, samt kommunisere disse ut i klima- og energinettverket. Eksempler: klimasats, natursats, sirkulærsats.
Jobbe for deltakelse i europeiske samarbeidsprosjekter om klimatiltak og klimatilpasning	**Telemark fylkeskommune**	Kontinuerlig	Interne ressurser	Deltakelse i slike prosjekter vil gi økte finansielle rammer, samt nye samarbeid og kunnskap.

Reduserte utslipp fra industrisektoren				
Tiltak	***Ansvarlig** og evt. samarbeidspartner(e)*	*Tidsplan*	*Finansiering*	*Kort beskrivelse*
Videreutvikle og gjennomføre tiltak i «Veikart for en klimapositiv industriregion»	**Powered by Telemark, industrien**, Telemark fylkeskommune	2027-2040	Interne ressurser, investeringer i industrien	Det største potensialet for utslippskutt i Telemark ligger i å forbedre industrien. Å følge opp veikartet blir avgjørende for at fylket når målene sine. Etter hvert som markedet og mulighetene endrer seg, bør veikartet oppdateres med nye tiltak. Flere innsatsområder og tiltak under mål 6, 7 og 8 i denne planen bygger opp under dette tiltaket.
Reduserte utslipp fra transportsektoren				
Tiltak	***Ansvarlig** og evt. samarbeidspartner(e)*	*Tidsplan*	*Finansiering*	*Kort beskrivelse*
Identifisere behov for energistasjoner rettet mot tungtransport	**Telemark fylkeskommune**, andre fylkeskommuner, kommunene, Statens Vegvesen	2027-2028	Interne ressurser, driftsbudsjett og driftsrammen til Klima- og energinettverket	Tiltaket har til hensikt å identifisere behov for energistasjoner langs viktige trafikkårer i Telemark og på sikt avsette arealer og etablere disse. Tiltaket vil være avhengig av samarbeid mellom næringsliv, fylker, kommuner og stat.
Vurdere krav til null- eller lavutslippstransport i anskaffelser	**Telemark fylkeskommune, kommunene**, Klima- og energinettverket	Planperioden	Driftsbudsjett	Sette teknologinøytrale krav i egne anskaffelsesstrategier ved anskaffelser av personkjøretøy, varebiler og annet. Bruke klimanettverket til å levere oppdatert kunnskap til kommunene om hvordan man kan bruke anskaffelsesprosesser til å redusere utslipp fra kjøretøy.
Vurdere behovet og mulighetene for samkjøring og bildeling som virkemiddel	**Telemark fylkeskommune,** kommunene	Planperioden	Interne ressurser	Handler om å legge til rette for at trafikanter som ellers hadde kjørt sin egen bil sitter på med andre, koordinert gjennom en digital plattform. Samkjøring kan organiseres på mange måter, men bør ikke konkurrere med eksisterende tilbud. Trenger tilgang på arealer for bildeling og kostnader knyttet til administrering.
Jobbe for nullutslippsløsninger i ferger og annen kollektivtrafikk	**Telemark fylkeskommune**	2027-2030	Interne ressurser	Kartlegge hvordan dieselferger, -busser og andre kjøretøy i kollektivtilbudet kan erstattes med nullutslippsalternativer.
Fokus på klima og klimatilpasning i tidlig fase av veg- og infrastrukturprosjekter	**Telemark fylkeskommune, kommunene, Statens Vegvesen**	Kontinuerlig	Interne ressurser	Innarbeide rutiner for å ivareta klima- og klimatilpasningshensyn i alle veg- og infrastrukturprosjekter. Alle veieiere har lignende utfordringer og kan lære av hverandre.
Følge opp Miljødirektoratets	Alle	Planperioden	Interne ressurser	Miljødirektoratets tiltaksliste treffer bredt, og ulike aktører kan følge de opp på ulike måter. Det anbefales at kommuner, næringsliv og andre aktører som reiser mye

tiltaksliste for landtransport og maskiner				eller er ansvarlig for veitransport gjør seg kjent med og følger opp relevante tiltak som er foreslått her. Eksempler er nullutslippskjøretøy på vei og i jordbruket, økt bruk av hjemmekontor og digitale møter og logistikkoptimalisering av varetransport.
God landbrukspraksis				
Tiltak	***Ansvarlig** og evt. samarbeidspartner(e)*	*Tidsplan*	*Finansiering*	*Kort beskrivelse*
Bidra til gjennomføring av klimarelaterte mål i landbruksstrategien	**Telemark fylkeskommune**	2027-2038	Driftsbudsjett	Følges opp gjennom landbruksstrategien til Telemark, herunder mål 7: «Skogbruket i Telemark er bærekraftig, klimatilpasset og bidrar til lokal verdiskaping.» og mål 8: «Landbruket i Telemark skal være bærekraftig.»
Øke kunnskap om og bruk av karbonbindende dyrkingspraksis, f.eks. bruk av biokull	**Telemark bondelag**, Telemark bonde- og småbrukarlag, Norsk Landbruksrådgivning, Telemark fylkeskommune, Statsforvalteren	Planperioden	Interne ressurser	Kommunen kan bidra til kunnskapsheving gjennom kompetansetiltak for landbruket. Kommunesektoren kan kjøpe inn biokull til parkdrift og lignende for å stimulere etterspørsel. Fylkeskommunen kan bidra med kunnskapsheving gjennom landbruksskoler.
Øke bruk av klimakalkulator og klimarådgivning	Gårdsbruk, Norsk Landbruksrådgivning, Statsforvalteren, Telemark fylkeskommune	Planperioden	Interne ressurser, tilskudd fra Statsforvalteren	Klimakalkulatoren er et digitalt verktøy som kan gi bonden oversikt over klimagassutslippene fra egen gård og oversikt over hva som kan gjøres for å redusere utslipp og øke opptak av karbon. Kalkulatoren er gratis. Kostnader til klimarådgivning kan dekkes gjennom regionale miljøtilskudd.
Følge opp Miljødirektoratets tiltaksliste for jordbruk og for skog- og arealbruk	Kommunene, Norsk Landbruksrådgivning, gårdsbruk	Planperioden	Interne ressurser	Miljødirektoratets tiltaksliste treffer bredt, og ulike aktører kan følge de opp på ulike måter. Kommuner, landbruksskoler og bønder anbefales å gjøre seg kjent med og følge opp tiltakene som foreslås der de kan. Eksempler på tiltak er fangvekster, husdyrgjødsel til biogass, miljøvennlig spredning, økt beiting for storfe, ungskogpleie og hogsttidspunkt.
Bedre utnyttelse av ressurser				
Tiltak	***Ansvarlig** og evt. samarbeidspartner(e)*	*Tidsplan*	*Finansiering*	*Kort beskrivelse*
Bedre utnyttelse av eksisterende bygg	Kommuner, Telemark fylkeskommune	Kontinuerlig	Interne ressurser	Fremme utnyttelsen av eksisterende bygg, fremfor å bygge nytt. Sette lokale krav til varighet på byggeløsninger og materialer, gjenbruk av byggematerialer og energieffektive løsninger. Ombruk reduserer material- og anleggsutslipp.
Bidra til økt ressursutnyttelse og resirkulering av prosessvann og avløpshåndtering	Næringslivet, kommunene, Telemark fylkeskommune	Kontinuerlig	Interne ressurser	Effektivisering i prosesser kan redusere energibruk og utslipp knyttet til produksjon, drift og rensing.

Mål 2: Telemark skal redusere klimabelastningen fra forbruk og ressursbruk

Offentlig klimafotavtrykk				
Tiltak	***Ansvarlig** og evt. samarbeidspartner(e)*	*Tidsplan*	*Finansiering*	*Kort beskrivelse*
Øke andelen **kortreist** mat hos næringsliv og offentlig sektor	Telemark fylkeskommune, kommunene	Planperioden	Driftsbudsjett	Styrke lokal matproduksjon gjennom prosjekter som Matrike Telemark og øke etterspørselen ved å sette krav i egne anskaffelser til kortreist mat.
Klimahensyn i offentlige anskaffelser	Telemark fylkeskommune, kommunene	Planperioden	Interne ressurser	Offentlige virksomheter kan bruke sin innkjøpsmakt aktivt for å redusere klimagassutslipp. Klima- og miljøhensyn bør vektlegges tidlig i anskaffelsesprosessen, blant annet gjennom krav til lave utslipp, levetid, ombruk, materialvalg og transport. Det bør også legges til rette for kompetanseheving, erfaringsdeling og samarbeid mellom offentlige innkjøpere.
Innarbeide DFØs krav og kriterier til sirkularitet i fylkeskommunenes og kommuners anskaffelser knyttet til offentlige bygg, anlegg og eiendom	Telemark fylkeskommune, kommunene	Kontinuerlig	Driftsbudsjett	Stimulere til at offentlige aktører stiller krav om sirkularitet ved offentlige prosjekter, og legge til rette for at leverandører i Telemark kan posisjonere seg for å sikre verdiskapingen lokalt.
Næringslivets og befolkningens klimafotavtrykk				
Tiltak	***Ansvarlig** og evt. samarbeidspartner(e)*	*Tidsplan*	*Finansiering*	*Kort beskrivelse*
Bidra til mer bærekraftige matvaner	**Telemark fylkeskommune, kommunene,** næringsliv	Planperioden	Interne ressurser	Følg opp nasjonale kostholdsråd. Gi veiledning ut og utarbeid retningslinjer for eget forbruk i kommuner og virksomheter. Øke fokus på klimavennlig kosthold i skolen. Bruk standardiserte krav om klimavennlig mat og matsvinn fra DFØ. Jobbe for å redusere matsvinn.
Øke kunnskapen om klima og miljø og koblingen mellom disse blant innbyggerne i Telemark	**Telemark fylkeskommune,** kommunene, Statsforvalteren	Kontinuerlig	Interne ressurser	Ha oversikt over og formidle kunnskap om hva innbyggere kan gjøre for å redusere eget fotavtrykk: Bærekraftige matvaner, gode reisevaner, kortreise produkter, lokalt reiseliv og lignende.
Tilrettelegge for ombruk, reparasjon og sirkulær materialbruk	**Kommunene, Telemark fylkeskommune**	Kontinuerlig	Interne ressurser	Fremme løsninger som gjøre det enklere å reparere og gjenbruke møbler, byggematerialer, tekstiler, elektronikk og annet utstyr. Det offentlige kan gå foran ved å vurdere ombruk før nyanskaffelser og legge til rette for sirkulære forretningsmodeller og markeder.

Øke etterspørsel etter varer og tjenester med lavt klimafotavtrykk	**Kommunene, Telemark fylkeskommune**	Kontinuerlig	Interne ressurser	Dette kan omfatte valg av utslippsfrie eller lavutslippsløsninger, energieffektive produkter, materialer med lavt klimaavtrykk og tjenester som reduserer behovet for ny produksjon og transport. Bidra til at bærekraftige valg blir enklere, synligere og mer konkurransedyktige.

Mål 3: Telemark skal redusere klimarisiko ved å styrke samfunnets evne til å håndtere klimaendringer og styrke naturens evne til lagring og opptak av karbon

Klimatilpasning i alle regionale og kommunale planer				
Tiltak	***Ansvarlig** og evt. samarbeidspartner(e)*	*Tidsplan*	*Finansiering*	*Kort beskrivelse*
Vedlikeholde og formidle hensynskart for karbonrike arealer og naturfare	**Telemark fylkeskommune**	Kontinuerlig	Interne ressurser	Utbygging på disse områdene bør begrenses, og for at retningslinjer og forbud skal følges opp må kunnskapsgrunnlaget vedlikeholdes.
Klimatilpasning som fokusområde i andre planer og strategier	**Telemark fylkeskommune, kommunene**	Kontinuerlig	Driftsbudsjett	Hvordan klimaet endrer seg og påvirker samfunnet, og hvordan vi bør jobbe for å motvirke konsekvensene, bør inkluderes i kommunale og regionale planer og strategier der dette er relevant. Klimatilpasning er viktig for blant annet vegnettet, kulturminner, friluftsliv med mer.
Innarbeide krav om håndtering av alt vann (inkl. overvann) i areal- og reguleringsplaner	**Kommunene**, Telemark fylkeskommune, utbyggere, entreprenører	Kontinuerlig	Interne ressurser	Med utgangspunkt i tretrinnsstrategien: fang opp, rens og infiltrer; forsink og fordrøy; sikre trygge flomveier.
Øke kommunenes kompetanse og samarbeid innen klimatilpasning	**Kommunene,** Telemark fylkeskommune, Statsforvalteren	Kontinuerlig	Interne ressurser	Gjennomføre kompetanse- og nettverkstiltak om klimatilpasning i planarbeid. Styrke samarbeidet mellom beredskapskoordinator, vann- og avløp og planavdelingen i kommunene.
Bevaring, restaurering og etablering av karbonrike arealer og naturbaserte løsninger				
Tiltak	***Ansvarlig** og evt. samarbeidspartner(e)*	*Tidsplan*	*Finansiering*	*Kort beskrivelse*
Bruke frivillig vern som et verktøy for å bevare naturbaserte løsninger	**Statsforvalteren**	Planperioden	Interne ressurser	Frivillig vern brukes til å bevare viktige økosystemer. Dette tiltaket har til hensikt å løfte prioritering av naturbaserte løsninger for klimatilpasning der formålet med frivillig vern overlapper.

Kartlegge potensiale for naturrestaurering i Telemark	**Telemark fylkeskommune**, Statsforvalteren, Statens naturoppsyn, kommunene	2027-2028	Driftsbudsjett	Kartlegge arealer i fylket som er aktuelle for naturrestaurering. Drenerte myrområder, lukkede vannveier og andre naturarealer med potensiale for økt natur- og klimatilpasningsverdi.
Utvikle en regional naturrestaurerings-strategi	**Telemark fylkeskommune**, Statsforvalteren, Statens naturoppsyn kommunene	2029-2030	Driftsbudsjett	På bakgrunn av kartleggingen, utarbeide en strategi for gjennomføring av naturrestaurering i fylket.
Ivareta og unngå omdisponering av karbonrike arealer	**Kommuner,** Telemark fylkeskommune	Kontinuerlig	Interne ressurser	Innarbeide retningslinjer i areal- og samfunnsplaner for å styrke og verne om arealer som har store karbonlagre eller bidrar til å binde karbon. Ha fokus på dette i planuttalelser.

Mål 4: Telemark skal ha et strømnett som bidrar til konkurransekraft i prioriterte næringer og omstilling til lavutslippssamfunnet

Proaktiv utvikling av strømnettet				
Tiltak	***Ansvarlig** og evt. samarbeidspartner(e)*	*Tidsplan*	*Finansiering*	*Kort beskrivelse*
Vedlikeholde og formidle regionale kunnskapsgrunnlag om strømnettet	**Telemark fylkeskommune**	Planperioden	Interne ressurser	Utarbeide regionale kunnskapsgrunnlag og veiledningsmateriell for å bistå kommunene, her kan nevnes identifisering av konfliktområder, oversiktskart som kobles nettutvikling med arealbruk og miljøverdier, mv. Hensikten er å integrere nettutvikling tidligere i kommunal og regional arealplanlegging
Utarbeide og vedlikeholde regionale kunnskapsgrunnlag om fleksibilitet	**Telemark fylkeskommune**, nettselskap	Planperioden	Driftsbudsjett	Tiltaket har til hensikt å tilgjengeliggjøre kunnskap om potensial for fleksibilitet og legge til rette for økt bruk av fleksibilitetsbasert nettdrift/markedsbaserte løsninger.
Jobbe mot deltakelse i europeiske samarbeidsprosjekter om nettutvikling	**Telemark fylkeskommune**	2027-2035	Interne ressurser, driftsbudsjett	Deltakelse i europeiske prosjekter om nettutvikling vil bidra til nye samarbeid og kunnskap.
Økt samordning mellom nettutvikling og kommunal- og regional planlegging				
Tiltak	***Ansvarlig** og evt. samarbeidspartner(e)*	*Tidsplan*	*Finansiering*	*Kort beskrivelse*

Etablere og drifte regionalt samarbeidsforum om kraftsystemet	**Telemark fylkeskommune**, nettselskap, statsforvalter, NVE, akademia-kompetansemiljøer	Kontinuerlig	Interne ressurser	Hensikten er å drøfte regionalt viktige kraftspørsmål på et tidlig tidspunkt, slik at man kan unngå konflikter og effektivisere plan- og utbyggingsprosessene for kraft og nett. Tidlig samhandling kan gi bedre lokaliseringsvalg, mindre konfliktfylte planprosesser og utløse geografiske synergier som understøtter grønn industriutvikling og økt energiproduksjon.
Samordne regionale innspill til nasjonale nett- og investeringsplaner	**Telemark fylkeskommune**, kommuner	Kontinuerlig	Interne ressurser	Hensikten er å synliggjøre de kommunale og regionale behovene og å øke gjennomslaget for disse behovene i nasjonale beslutninger om nettkapasitet.
Delta i Forskningssentrene for miljøvennlig energi (FME)	**Telemark fylkeskommune**, Kraftkompetanse KO, akademia- og kompetansemiljø	2027-2034	Driftsbudsjett	Tiltaket har til hensikt å delta i regionale og nasjonale samarbeidsprosjekt som bidrar til å øke nettutnyttelsen. Eksempler er deltakelse i FME. Nevn energikontor også her
Samfunnssikkerhet og beredskap				
Tiltak	***Ansvarlig** og evt. samarbeidspartner(e)*	*Tidsplan*	*Finansiering*	*Kort beskrivelse*
Utrede muligheter for øydrift av distribusjonsnettet og hvordan tilrettelegge	**Telemark fylkeskommune**, nettselskaper, USN	2027-2029	Driftsbudsjett	Tiltaket har til hensikt å styrke evnene til å opprettholde kritiske funksjoner ved bortfall av overliggende nett og å styrke forsyningssikkerhet.
Ivareta strømnettet i FylkesROS – risiko- og sårbarhetsanalyse for fylket	**Statsforvalter**	Planperioden	Driftsbudsjett	Tiltaket har til hensikt å forankre roller, prioriteringer og tiltak i etablerte beredskapsstrukturer.

Mål 5: Telemark skal bidra til kraftoverskudd i Norge ved å tilgjengeliggjøre 7,4 TWh innen 2050

Energieffektivisering, fjernvarme og andre løsninger for varmeforsyning				
Tiltak	***Ansvarlig** og evt. samarbeidspartner(e)*	*Tidsplan*	*Finansiering*	*Kort beskrivelse*
Identifisere ytterligere ENØK-potensial på bygg/eiendommer	**Telemark fylkeskommune**	Kontinuerlig	Driftsbudsjett	Hensikten er å fortsette arbeidet med å energieffektivisere fylkeskommunens bygningsmasse. Tiltaket ses i sammenheng med eiendomsstrategien.

tilknyttet fylkeskommunen og utarbeide handlingsplan				
ENØK-kampanjer mot husholdninger og næringsliv	**Telemark fylkeskommune**, kommunene	2028	Driftsbudsjett	Reduserer energibehovet bredt og raskt, og styrker energibalansen uten nye naturinngrep.
Etablere utdanningstilbud for energirådgivere	**Telemark fylkeskommune**, fagskolen og akademia- og kompetansemiljø	2027-2030	Interne ressurser, driftsbudsjett, egeninnsats fra aktører	Øker kapasitet til å realisere ENØK-tiltak i praksis (kompetanse som flaskehals).
Bidra til at energieffektivisering, fjernvarme og andre løsninger for varmeforsyning vurderes i forbindelse med tiltak og arealplaner	**Telemark fylkeskommune**, kommuner	Kontinuerlig	Interne ressurser	Øker bruk av varme som kan erstatte elektrisitet til oppvarming og frigjøre kraft til omstilling/verdiskaping.
Kraftproduksjon				
Tiltak	***Ansvarlig** og evt. samarbeidspartner(e)*	*Tidsplan*	*Finansiering*	*Kort beskrivelse*
Etablere kriterier for arealer til kraftproduksjon i samarbeid med kommunene	**Telemark fylkeskommune**, kommunene, Statsforvalter, statlige myndigheter	2027-2029	Interne ressurser, driftsbudsjett, egeninnsats fra kommuner	Formålet er samarbeid om å tilrettelegge for arealer til kraftproduksjon. Lignende arbeid er gjennomført i Innlandet fylkeskommune med fokus på sol- og vindkraft.
Identifisere potensialer for hybride kraftverk	**Telemark fylkeskommune**, kraftselskapene og nettselskapene	2028-2029	Interne ressurser, driftsbudsjett, egeninnsats fra aktører	Formålet er å identifisere kraftproduksjoner hvor det er potensial for å etablere annen kraftproduksjon som utnytter nettilknytningen bedre enn i dag, og på den måten totalt produsere mer kraft. Eksempelvis sol- og vindkraft som produserer strøm til ulike tider av døgnet og året (Kilde: Europower).
Identifisere potensialer for deling av kraftproduksjon på industriområder	**Telemark fylkeskommune**, kommunene	2028-2029	Interne ressurser, driftsbudsjett, egeninnsats fra aktører	Øker lokal utnyttelse av produksjon og kan avlaste nettet; styrker energitilgang der forbruket skjer. Koordineres med Sirkulære Telemark og hubene i Telemarksporteføljen

Identifisere ytterligere potensial på energiproduksjon på bygg/eiendommer tilknyttet fylkeskommunen og utarbeide handlingsplan	**Telemark fylkeskommune**	2028-2029	Interne ressurser	Hensikten er å fortsette arbeidet med å produsere kraft og energi i tilknytning fylkeskommunens bygningsmasse. Tiltaket ses i sammenheng med eiendomsstrategien.

Mål 6: Telemark skal utvikle, ta i bruk og videreutvikle både nye og eksisterende sirkulære verdikjeder og styrke konkurransekraft

Industrielle symbioser og sirkulære verdikjeder				
Tiltak	***Ansvarlig** og evt. samarbeidspartner(e)*	*Tidsplan*	*Finansiering*	*Kort beskrivelse*
Utvikle og drifte Sirkulære Telemark	**Telemark fylkeskommune**, Telemark utviklingsfond, Innovasjon Norge	Kontinuerlig	Interne ressurser, driftsbudsjett	Målrettet satsing om industriell sirkulær økonomi og verdikjeder, sammen med Innovasjon Norge og Telemark utviklingsfond, og hvor fylkeskommunen har koordineringsansvar. Satsning er en del av det nasjonale Missions-arbeidet og samfunnsoppdraget for sirkulær økonomi.
Oppfølging av hubene i Telemarksporteføljen i Sirkulære Telemark	**Sirkulære Telemark**	Kontinuerlig	Interne ressurser, driftsbudsjett	Utvikle definerte huber i Telemarksporteføljen er hovedaktivitet i Sirkulære Telemark. Hubene støttes med ulike finansielle virkemidler tilpasset modenhetsnivå, kunnskap og veiledning. Hubsamlinger er en viktig arena.
Gjennomføre prosjektet Klimaomstilling i Telemarksindustrien og eventuelle foreslåtte tiltak	**Sirkulære Telemark,** Østfold fylkeskommune	2027	Driftsbudsjett, eksternt tilskudd	Delprosjekt tilknyttet Sirkulære Telemark, med fokus på hubene med CO2-utslipp, med mål om effektiv ressurs- og energibruk, styrket samarbeid mellom industri og andre aktører, kunnskapsdeling og kompetansebygging. Samarbeid med Østfold fylkeskommune.
Gjennomføre prosjektet Klimanøytrale næringsparker i Kongsbergregionen og eventuelle foreslåtte tiltak	**Sirkulære Telemark,** Buskerud fylkeskommune, Kongsbergregionen	2027-2028	Driftsbudsjett, eksternt tilskudd	Delprosjekt tilknyttet Sirkulære Telemark, med fokus på huber i fylkets kommuner i Kongsbergregionen, med mål om utvikling av sirkulære næringsparker. Buskerud fylkeskommune og Kongsbergregionen.
Følge opp tiltak om grønn omstilling i fylkets landbruksstrategi	**Telemark fylkeskommune**	2027-2038	Interne ressurser	Samordning med Landbruksstrategien for Telemark.
Følge opp tiltak om grønn omstilling i fylkets reiselivsstrategi	**Telemark fylkeskommune**	2027-2030	Interne ressurser	Samordning med Reiselivsstrategien for Telemark.

Regional satsning om bærekraftig utvinning på Fen og mineralindustri som fremtidig næringsvei	**Partnerskapet Fen, Fenssenteret og Sirkulære Telemark**	Kontinuerlig	Interne ressurser, driftsbudsjett	Styrke og samordne arbeidet med Fensfeltet som grunnlag for framtidig mineralindustri og nye verdikjeder. Fenspakka, som er et partnerskap mellom Telemark fylkeskommune og Nome kommune, skal bidra til en bærekraftig utvikling av Fensfeltet. Videreutviklingen av Fenssenteret vil være viktig for å bygge kunnskap om bærekraftig mineralutvinning. Sirkulære Fen skal samtidig videreutvikles som en hub i Sirkulære Telemark, med mål om å fremme sirkulære løsninger på stedet og styrke regionale verdikjeder.
Regional satsning om bærekraftig datasenternæring	**Telemark fylkeskommune**, kommuner, næringsliv, klynger/nettverk, kompetanse- og utdanningsaktører	Kontinuerlig	Interne ressurser, driftsbudsjett	Etablere en regional satsning for å posisjonere Telemark som en nasjonal og europeisk hub for bærekraftige datasentre, gjennom samhandling mellom datasenternæringen i fylket. Sentrale aktiviteter kan være kartlegging av aktiviteter, kompetanse- og rammebetingelsesbehov, forskning på symbioseeffekter av bransjens overskuddsvarme, og pilotering av nye løsningskonsepter. Koordineres med huber i Sirkulære Telemark som har datasentre.
Næringslivets bruk av nasjonale og internasjonale virkemidler				
Tiltak	***Ansvarlig** og evt. samarbeidspartnere*	*Tidsplan*	*Finansiering*	*Kort beskrivelse*
Få bedrifter til å ta i bruk forskning på industrielle symbioser og sirkulære verdikjeder i sitt innovasjonsarbeid gjennom FORREGION.	**Telemark fylkeskommune**, Sirkulære Telemark, kompetanse- og utdanningsaktører	Kontinuerlig	Interne ressurser, driftsbudsjett	Forregion er et viktig regionalt virkemiddel for mer forskning i bedrifter. Styrke innretningen mot Sirkulære Telemark.
Prioritere industriell symbiose og sirkulære verdikjeder som innsatsområde i oppdragsbrevene til Innovasjon Norge	**Telemark fylkeskommune**, Sirkulære Telemark, Innovasjon Norge, Siva	Kontinuerlig	Interne ressurser, driftsbudsjett	Innovasjon Norge og Siva er sentrale virkemiddelaktører for innovasjon. Gjennom fylkeskommunens eierskap vektlegge at sirkulære prosjekter skal prioriteres i større grad. Styrke innretning mot Sirkulære Telemark.
Prioritere industrielle symbioser og sirkulære verdikjeder som innsatsområde i Telemark utviklingsfond.	**Telemark utviklingsfond**	Kontinuerlig	Interne ressurser, driftsbudsjett	Telemark utviklingsfond er et viktig regionalt virkemiddel. Styrke innretningen mot Sirkulære Telemark.
Jobbe mot deltakelse i europeiske samarbeidsprosjekter om	**Sirkulære Telemark**	2027-2035	Interne ressurser, driftsbudsjett	Delta i europeiske samarbeidsprosjekter om industriell symbiose og sirkulære verdikjeder. Økt deltakelse vil gi økte finansielle rammer, samt nye samarbeid og kunnskap. Tiltak innarbeides i regional strategi for internasjonalt arbeid.

industriell symbiose og sirkulære verdikjeder				
Bidra til å utvikle det regionale EU-nettverket slik at det er rustet for å hjelpe næringsliv og FoU-institusjoner med prosjektutvikling	**USN,** Telemark, Vestfold og Buskerud fylkeskommuner	Kontinuerlig	Interne ressurser, driftsbudsjett	Bistå inn i nettverket slik at bedrifter, offentlig sektor og akademia får støtte til prosjektutforming, øke kunnskap og kompetanse om utlysninger og søknadsprosesser i EU, styrke forskningssamarbeidet regionalt, nasjonalt og internasjonalt samt bidra til flere innvilgede søknader (heve returandelen i regionen). De konkurranseutsatte næringene og tilhørende verdikjeder skal prioriteres. Tiltak innarbeides i regional strategi for internasjonalt arbeid.
Bruke internasjonalt arbeid til å posisjonere næringsliv og FoU-institusjoner for deltakelse i europeiske prosjekter	**Telemark fylkeskommune**, næringsliv, kompetanse- og utdanningsaktører	Kontinuerlig	Interne ressurser, driftsbudsjett	Gjennom internasjonalt arbeid bistå bedrifter, offentlig sektor og akademia til å finne samarbeidsarenaer, partnerskap og konsortier for å posisjonere seg for deltakelse i europeiske prosjekter. De konkurranseutsatte næringene og tilhørende verdikjeder skal prioriteres. Tiltak innarbeides i regional strategi for internasjonalt arbeid.
Utarbeide og vedlikeholde et helhetlig kunnskapsgrunnlag om forskning, utvikling og innovasjon	**Telemark fylkeskommune**	Kontinuerlig	Interne ressurser	Utforme statistikk og analyse om forskning, utvikling og innovasjon i fylkets næringsliv til «Kunnskap om Telemark».
Regional koordinering av Nasjonal samhandlingsmodell	**Telemark fylkeskommune,** Innovasjon Norge, Telemark utviklingsfond	Kontinuerlig	Interne ressurser	Samordne og koordinere det regionale virkemiddelapparatet. Sirkulære Telemark er en prioritert fellessatsning,
Konkurransedyktige rammebetingelser for grønn omstilling i industrien				
Tiltak	***Ansvarlig** og evt. samarbeidspartnere*	*Tidsplan*	*Finansiering*	*Kort beskrivelse*
I dialog med nasjonale myndigheter fremme behov for nasjonale, forutsigbare vilkår og betingelser for prosessindustrien, spesielt knyttet til kraftpriser og CCUS	**Telemark fylkeskommune**, klynger/nettverk, kommuner, næringsliv	Kontinuerlig	Interne ressurser	Mer strukturert synliggjøre prosessindustriens behov og dialog med nasjonale myndigheter for å styrke rammevilkår, spesielt for kraftpriser og infrastruktur for CCUS.

Systematisk oppfølging av barrierer for industriell symbiose og sirkulære verdikjeder.	**Sirkulære Telemark**, klynger/nettverk, kommuner, næringsliv	2027-2035	Interne ressurser	Kartlegge og følge opp barrierer for industriell sirkulær økonomi. Er en hovedaktivitet i Sirkulære Telemark, og koordineres med det nasjonale Missions-arbeidet og samfunnsoppdraget for sirkulær økonomi.
Bruke internasjonalt arbeid til å jobbe for forutsigbare vilkår og betingelser for grønn omstilling	**Telemark fylkeskommune**	Kontinuerlig	Interne ressurser	Bruke internasjonalt arbeid til å fremme behov for rammebetingelser for grønn omstilling. De konkurranseutsatte næringene og tilhørende verdikjeder skal prioriteres. Innarbeide i internasjonal strategi.
Fremme nasjonale myndigheters og samfunnets forståelse for industriens betydning og samfunnsnytte	**Telemark fylkeskommune**, klynger/nettverk, næringsliv	2027	Interne ressurser, driftsbudsjett	Øke forståelsen for industriens samfunnsbetydning og industriens behov. Utarbeide et kommunikasjonsmateriell og en kommunikasjonsplan.
Styrke møteplasser og faglige arenaer for kommuner, industriklynger, FoU-miljøer og andre relevante aktører	**Telemark fylkeskommune**, kommuner, regionalt virkemiddelapparat, næringsliv, akademia, kompetansemiljøer	Kontinuerlig	Interne ressurser, driftsbudsjett	Dialog og samarbeid er viktig for grønn omstilling. Arenaer for dette må prioriteres, som Næringskollegiet i Telemark. Regionale satsninger om fremtidige næringsveier og fortrinn må drøftes og forankres på disse arenaene.

Delmål 7: Telemark skal legge til rette for arealer og infrastruktur som styrker et konkurransekraftig og sirkulært industri- og næringsliv

Regional koordinering av næringsetableringer og næringsområder				
Tiltak	***Ansvarlig** og evt. samarbeidspartnere*	*Tidsplan*	*Finansiering*	*Kort beskrivelse*
Utarbeide en regional næringsarealstrategi	**Telemark fylkeskommune**, Sirkulære Telemark, kommuner	2027-2028	Interne ressurser, driftsbudsjettet	Behov for samarbeid på tvers av kommuner om planlegging og utvikling av næringsområder- og areal i fylket. Må koordineres med regional plan for areal og mobilitet i Telemark, samt definerte huber (industri- og næringsområder) i Sirkulære Telemark.
Etablere en regional bedriftsattraheringssatsning	**Telemark fylkeskommune**, Sirkulære Telemark, kommuner, eiendomsaktører	Kontinuerlig	Driftsbudsjett	Forsterke innsats om nye industrietableringer med mål om nye etableringer tilknyttet verdikjeder der fylket har fortrinn. Arbeidet koordineres med Sirkulære Telemark for å bidra til nye etableringer tilknyttet hubene.

Arealeffektiv utvikling av næringsområder				
Tiltak	***Ansvarlig** og evt. samarbeidspartnere*	*Tidsplan*	*Finansiering*	*Kort beskrivelse*
Vurdere kommuners behov for verktøy for fortetting/ombruk på industri- og næringsområder, og igangsette eventuelle foreslåtte tiltak	**Telemark fylkeskommune**, Sirkulære Telemark, kommuner, Statsforvalter	Kontinuerlig	Interne ressurser, driftsbudsjett	Behov for å støtte kommuner i arbeidet med utvikling av industri- og næringsområder. Mulige verktøy er insentiv-ordninger, planverktøy, beste praksis-veiledere eller digitalt kart med hensynssoner som viser grå areal og næringsareal med potensial for transformering/fortetting. Arbeidet koordineres med Sirkulære Telemark.
Etablere et nettverk for eiendomsaktører og kommuner	**Telemark fylkeskommune**, Sirkulære Telemark, kommuner, næringsforeninger, eiendomsaktører	2027-2035	Interne ressurser, driftsbudsjett	Behov for felles kunnskapsarena knyttet til utvikling av industri- og næringsarealutvikling som tilrettelegger for industriell symbiose og sirkulære verdikjeder. Arbeidet koordineres med Sirkulære Telemark.
Sikre at akvakulturnæringen blir hensyntatt i regional og kommunal planlegging	**Kommuner**	Kontinuerlig	Interne ressurser	Behov for forutsigbare rammer både for akvakulturnæringen og ivaretakelse av miljø. Kan følges opp i kommunale arealplaner.
Samordnet utvikling av kritisk infrastruktur for næringsområder				
Tiltak	***Ansvarlig** og evt. samarbeidspartnere*	*Tidsplan*	*Finansiering*	*Kort beskrivelse*
Prioritere sirkulær nyskaping som innsatsområde for inkubator og næringshage i oppdragsbrevene til Innovasjon Norge	**Telemark fylkeskommune, Innovasjon Norge, inkubator, næringshage**	Kontinuerlig		Inkubatorer og næringshager bistår gründere og oppstartsbedrifter med å utvikle, teste og kommersialisere nye løsninger. Disse er nå overført fra Siva til Innovasjon Norge.
Ta initiativ til eller delta i samarbeid for å samle inn og lagre CO2 fra mindre, distribuerte fangstanlegg	**Telemark fylkeskommune**, Sirkulære Telemark, kommuner, klynger/nettverk, næringsliv, Siva	2027-2035	Interne ressurser, driftsbudsjett, eksterne tilskudd	Behov for å igangsette konkrete prosjekter om felles infrastruktur for å samle mindre CO2-volum. Må samordnes med enkeltbedrifter og klynger/nettverks eksisterende arbeid, og koordineres med Sirkulære Telemark.

Gjennomføre årlige møter med Siva	**Telemark fylkeskommune**	Kontinuerlig	Interne ressurser	Siva har gått ut av det regionale partsamarbeid. Spesielt sentralt for Telemark er katapult-programmet og sin rolle som eiendomsaktør, også i industriområdet i fylket. Samarbeid og dialog er derfor viktig.
Prioritere offentlige infrastrukturmidler inn mot næringsområder som tilrettelegger for industriell symbiose og sirkulære verdikjeder	**Telemark fylkeskommune**, Sirkulære Telemark, kommuner	Kontinuerlig	Interne ressurser, driftsbudsjett	Mer samordning mellom infrastruktur-utbyggere for å styrke utvikling av områder og arealer som aktivt tilrettelegger for industriell symbiose og sirkulære verdikjeder. Arbeidet koordineres med Sirkulære Telemark.
Legge til rette for bredbånd i hele fylket	**Telemark fylkeskommune**, kommuner	2027-2030	Statlige midler	Bredbåndutbygging følges opp gjennom årlige oppdragsbrev fra staten og bidrar til gjennomføring av regjeringens mål om å sikre et «likeverdig tilbod av sikre elektroniske kommunikasjonstenester av høg kvalitet og til rimelege prisar over heile landet» med hastighetsmål innen 2030.
Bidra til etablering av CCUS-testsenter i fylket, samt utrede behov for testfasiliteter og infrastruktur for teknologiutvikling for sjeldne jordartsmetaller og overskuddsvarme	**Telemark fylkeskommune**, inkubator, næringshage, Siva, klynger, nettverk, eiendomsaktører, næringsliv	2027-2028	Interne ressurser	Testfasiliteter og infrastruktur for CCUS, samt behov knyttet til sjeldne jordartsmetaller og overskuddsvarme, anses som strategisk viktig for utvikling av teknologier og industrielle symbioser. Må samordnes med eksisterende initiativ.
Utarbeide et kunnskapsgrunnlag eller en veileder for hvordan kommunene kan legge til rette for at lokale underleverandører kan delta i leveranser til større etableringer.	**Telemark fylkeskommune**	2027-2028	Interne ressurser	Nye etableringer gir mulighet for bruk av lokale leverandører og næringsliv. Men dette oppleves ofte som vanskelig, og det er behov for mer kunnskap om hvordan kommuner kan tilrettelegge for dette. Må bygge på relevante erfaringer fra lignende prosesser i fylket.

Delmål 8: Telemark skal sikre tilgjengelig arbeidskraft med relevant kompetanse som styrker et konkurransekraftig og sirkulært industri- og næringsliv

Relevante og oppdaterte utdanningsløp for sirkulær industri				
Tiltak	***Ansvarlig** og evt. samarbeidspartnere*	*Tidsplan*	*Finansiering*	*Kort beskrivelse*
Følge opp tiltak om grønn omstilling i fylkets kompetansestrategi	**Telemark fylkeskommune**	2027-2036	Interne ressurser, driftsbudsjett	Samordning med Kompetansestrategien for Telemark.
Utarbeide oversikt over kompetansebehov knyttet mineralindustri og datasenter, og innarbeide i fylkets kompetansestrategi	**Telemark fylkeskommune**, utdanningsaktører, akademia, kompetansemiljøer	2027-2028	Interne ressurser	Samordning med Kompetansestrategien for Telemark.
Minst en årlig samling i Kompetansenettverket i Telemark skal omhandle grønn omstilling	**Kompetansenettverket i Telemark**	2027-3036	Interne ressurser	Samordning med Kompetansenettverket i Telemark
Invitere til økt dialog og samarbeid med fagskole og USN om kartlegging av kompetansebehov for grønn omstilling	**Kompetansenettverket i Telemark**, fagskolene, USN	2027- 2036	Interne ressurser	Samordning med Kompetansenettverket i Telemark
Medlemskap i Norsk senter for sirkulær økonomi	**Telemark fylkeskommune**	2027-2035	Driftsbudsjett	Norsk senter for Sirkulær økonomi er en ledende nasjonal klynge på sirkulær økonomi. Vil gi kunnskap og samarbeid om industriell symbiose og sirkulære verdikjeder som kan omsettes i praksis i næringslivet og kommunene.
Tilgang på arbeidskraft				
Tiltak	***Ansvarlig** og evt. samarbeidspartnere*	*Tidsplan*	*Finansiering*	*Kort beskrivelse*
Medlemskap i relevante regionale trainee- og rekrutteringsprogram og bidra til utvikling av disse	**Telemark fylkeskommune,** traineeordninger	Kontinuerlig	Driftsbudsjett	Tilgang til høyt kvalifisert arbeidskraft er viktig for fylkeskommunen som tjenesteleverandør, samfunnsutvikler og forbilde. Relevante programmer, som Trainee V&T og Malika, skal vurderes og videreutvikles for å styrke ordningene for både traineer og virksomheter. Også oppfordre andre virksomheter til å ta i bruk ordninger.

Utarbeide og vedlikeholde kunnskap om ungdommens mobilitet og karrierevalg	**Telemark fylkeskommune**	2028	Interne ressurser	Behov for mer kunnskap om flytting, tilbakeflytting og kompetansebehov i Telemark, for å styrke arbeidsmarkedet i Telemark. Utforme statistikk og analyse til «Kunnskap om Telemark».
Følge opp relevante tiltak i fylkets kompetansestrategi om inkludering og mobilisering av arbeidsreserve	**Telemark fylkeskommune**	2027-2036	Interne ressurser	Samordning med Kompetansestrategien for Telemark.
Attraktive lokalsamfunn				
Tiltak	***Ansvarlig** og evt. samarbeidspartnere*	*Tidsplan*	*Finansiering*	*Kort beskrivelse*
Bidra til stedsutvikling- og omdømmeprosjekter i kommuner og regioner	**Telemark fylkeskommune**, kommuner, Statsforvalter	Kontinuerlig	Interne ressurser, driftsbudsjett	Delta i ulike initiativ i kommuner og regioner for å styrke arbeid med å utvikle attraktive lokalsamfunn for å tiltrekke arbeidstakere og kompetanse.
Forvalte og følge opp regionalt omstillingsprogram	**Telemark fylkeskommune**, omstillingskommuner, Innovasjon Norge, øvrig virkemiddelapparat	Kontinuerlig	Interne ressurser, driftsbudsjett	Styrke omstilling hos kommuner eller regioner hvor mange arbeidsplasser går tapt.
Legge til rette for anvendelse av metodikken i *Jobbe smartere sammen* i utvikling av prosjekter om komparative fortrinn i distriktskommuner	**Telemark fylkeskommune**, kommuner, regionalt virkemiddelapparat	2027	Interne ressurser, driftsbudsjett	Styrke både kommunenes kompetanse i å utvikle gode prosjekt, samt søke støtte og etablere samarbeid for å realisere tiltak innen næringsutvikling.
Deltakelse i bygdevekstavtaler	**Telemark fylkeskommune**, kommuner, Statsforvalter	Kontinuerlig	Interne ressurser, driftsbudsjett	Styrke lokalsamfunnenes kapasitet, mobilisere lokale ressurser og legge til rette for nye grønne arbeidsplasser og bærekraftig næringsutvikling.

Telemark
FYLKESKOMMUNE

telemarkfylke.no

Postadresse:
Postboks 2844
3702 Skien

Besøksadresse:
Torggata 18
3717 Skien

Tlf. 35 91 70 00
post@telemarkfylke.no